

DJELATNOST MATICE HRVATSKE U ĐAKOVU I ĐAKOVŠTINI ZA VRIJEME HRVATSKOG PROLJEĆA 1971.

BRANIMIR ŠUTALO*

Institut društvenih znanosti *Ivo Pilar*
Zagreb, Hrvatska

UDK 304 (497.5 Đakovo) "1971"

Izvorni znanstveni rad
Primljeno: svibanj 2007.

Sažetak

Predmet istraživanja članka je društveno - politički život u Đakovu i Đakovštini tijekom Hrvatskog proljeća (1970. -1971.). Poseban naglasak stavljen je na djelatnost Matice hrvatske u Đakovu i Đakovštini u navedenom razdoblju. Rad prikazuje aktivnost ogranka Matice hrvatske u Đakovu od njegova osnutka u prosincu 1970. pa sve do »samoukidanja« u prosinca 1971. Prikazom tih aktivnosti upoznajemo se s ljudima i događajima koji su obilježili život Đakova i Đakovštine u vrijeme Hrvatskog proljeća. Osim samog predmeta istraživanja, članak se sastoji i od uvoda koji sažeto prikazuje događanja koja su prethodila Hrvatskom proljeću. Uz prikaz događanja na široj hrvatsko-jugoslavenskoj razini, u uvodu se proučava i gospodarska situacija u Đakovu i Đakovštini u razdoblju koje je prethodilo Hrvatskom proljeću.

Ključne riječi: *Matica hrvatska – ogranak Đakovo, Hrvatsko proljeće, Savez komunista, Đakovo, povijest, kultura.*

---

* Mr. sc. Branimir Šutalo, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar / Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb, Marulićev trg 19/1, Hrvatska / Croatia.

Uvod

Ovaj rad je pokušaj prikazivanja povijesnih događaja u Đakovu i Đakovštini krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, s posebnim osvrtom na djelatnost Matice hrvatske. Kako je to bilo najburnije razdoblje hrvatske i đakovačke suvremene političke povijesti, očekivao sam da ću glavne informacije iz toga razdoblja pronaći u lokalnim izvorima, ali tu su nastale najveće poteškoće u radu jer u arhivu Matice Hrvatske – ogranak Đakovo, iz toga vremena, nisam ništa pronašao. Služba državne sigurnosti oduzela je sve Matičine dokumente, zapisnike i bilješke nakon što je zabranjen rad Matice hrvatske. U arhivima Ministarstva unutarnjih poslova i Sigurnosno-obavještajne agencije nema dokumenata iz tog vremena o djelatnosti Matice hrvatske u Đakovu pa se može samo nagađati što se dogodilo s tom dokumentacijom i gdje se ona danas nalazi.

Polazni motivi za znanstveno istraživanje ove teme leže u činjenici da se do sada nitko nije ozbiljno bavio ovim razdobljem đakovačke povijesti i da je đakovački ogranak Matice hrvatske bio jedan od aktivnijih Matičinih ogranaka onoga vremena. Na ovaj način želim pridonijeti osvjetljavanju po mnogočemu značajnog razdoblja naše suvremene povijesti i potaknuti druge mlade znanstvenike i zaljubljenike u povijest da iz svojih posebnih uglova istraže ostale društvene fenomene toga vremena.

Služio sam se arhivskom građom Hrvatskog državnog arhiva, Fondom Matice hrvatske, gdje sam također očekivao više podataka no što sam ih pronašao. Državni arhiv u Osijeku posjeduje fond Općinskog komiteta Saveza komunista Hrvatske-Đakovo (HR-DAOS-1094:OK SKH-Đakovo), u kojem sam pronašao važne podatke o radu Općinskog komiteta SKH Đakovo. Korisne informacije dobio sam iz arhive Skupštine općine Đakovo, prije svega iz zapisnika općinskih vijeća. Značajne podatke, osobito o kronologiji događanja, pronašao sam u novinskim člancima: u *Đakovačkom gospodarskom listu*, *Večernjem listu*, *Vjesniku* i *Glasi Slavonije*.

S koliko je revnosti i pažnje tadašnji režim pratio zbivanja unutar Hrvatskog proljeća najbolje se vidi iz *Izvjestaja o kontroli zakonitosti rada Matice hrvatske* koji je Republički sekretarijat unutrašnjih poslova objavio, samo za internu upotrebu, već u travnju 1972. i *Izvjestaja o stanju u Savezu komunista Hrvatske u odnosu na prodor nacionalizma u njegove redove*, objavljenog u svibnju 1972. godine. Na kraju moram spomenuti razgovore, memoare, sjeća-

nja i zapise s aktivnim sudionicima istraživanog razdoblja. Bez obzira što su ovakvi izvori osjetljivi zbog subjektivnosti, oni su dragocjeni za sagledavanje cjelokupne slike društvenog konteksta onoga vremena. Svjestan sam činjenice da je dosta građe ostalo nedostupno, što može biti dodatni poticaj za nastavak ovog istraživanja.

I. Đakovo i Đakovština šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća

1. Broj stanovnika i nacionalni sastav

Prema popisima stanovništva od 1857. do 1971. godine, Đakovo je bilježilo ujednačen porast stanovništva u apsolutnom broju, svakih deset godina za oko tisuću stanovnika. Veći porast stanovništva zabilježen je u popisima iz 1961. i 1971.¹ Uzroci takvom demografskom rastu bili su migracija stanovništva đakovačkih sela u Đakovo jer u tom razdoblju bilježimo pad stanovništva u gotovo svim selima Đakovštine i doseljavanje stanovništva iz Bosne i Hercegovine i Dalmatinske zagore. O kretanju broja stanovnika Đakova i Đakovštine od 1971. do 1991. godine i strukturi doseljenog stanovništva pisala je Marija Augustinčić.²

Tablica 1

Naselja i broj stanovnika prema popisima stanovništva od 1857. do 1971.

Naselje	1857.	1869.	1880.	1890.	1910.	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.
Đakovo	2 360	3 259	3 755	5 484	6 304	6 765	7 339	8 890	9 573	12 077	15 987
Đakovština	25 010	29 116	28 373	39 400	43 610	44 123	49 093	48 248	49 942	53 007	54 032

Prema popisu stanovništva iz 1971. (vidi tablicu 2), općina Đakovo je imala, uz općine Valpovo i Županja, najhomogeniju nacionalnu strukturu u Slavoniji i Baranji; Valpovo je imalo 91%, Županja 90%, a Đakovo 88 % hrvatskog stanovništva.³

¹ Usp. M. KORENČIĆ, *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857-1971.*, Zagreb, 1979., str. 254.

² Usp. M. AUGUSTINČIĆ, *Kratki osvrt na pojedine karakteristike i probleme stanovništva Đakovštine*, u: *Zbornik Muzeja Đakovštine*, 1997., str. 141-164.

³ Usp. *Statistički godišnjak Republike Hrvatske-72*, Zagreb, 1972., str. 254.-255.

Tablica 2*Stanovništvo prema nacionalnom sastavu-popis 1971.*

	Ukupno	Hrvati	Srbi	Mađari	Slovenci	Česi	Jugoslaveni
SR Hrvatska	4 426 221	3 513 647	626 789	35 488	32 497	1 901	84 118
Općina Đakovo	54 032	47 656	3 650	754	76	33	315
Općina Županja	49 107	44 028	1 942	247	72	6	282
Općina Valpovo	30 748	27 952	1 264	204	47	15	669

Ako usporedimo podatke slavonskih općina sa SR Hrvatskom, prema istom popisu stanovništva, vidimo da Đakovo i spomenute općine, s obzirom na homogenost nacionalne strukture dosta nadmašuju republički prosjek koji je bio 79%. Premda je nacionalna zastupljenost Srba u udjelu nacionalnog stanovništva u gradu Đakovu bila ispod 5%, evidentna je bila njihova prevlast na rukovodećim mjestima svih tijela vlasti: sekretar općinskog komiteta SK, šef Stanice javne sigurnosti, sekretar za Narodnu obranu, predsjednik Općinskog sindikalnog vijeća, predsjednik Saveza boraca NOB-a, predsjednik Općinskog komiteta Socijalističkog saveza radnog naroda, direktor najveće radne organizacije PIK-Đakovo i direktori većine škola.

Grad s devedeset posto hrvatskog pučanstva, središte nekada plodne i bogate Đakovačko-srijemske biskupije, čiji je čuveni biskup za Hrvatsku učinio kao malo tko prije njega, odvajajući iz proračuna Đakovačko-srijemske biskupije sredstva za hrvatsku nacionalnu kulturu, našao se početkom šezdesetih godina dvadesetog stoljeća u društvu najnerazvijenijih sredina u SR Hrvatskoj. Općina Đakovo imala je izrazito nepovoljnu gospodarsku strukturu, s visokom stopom nezaposlenih, s velikim brojem radnika na privremenom radu u inozemstvu i s najlošijom obrazovnom strukturom. Općenito gledajući, Đakovo i Đakovština su na početku druge polovice 20. stoljeća po svima pokazateljima odavali sliku zaostale i nerazvijene sredine. Ozbiljna analiza o uzrocima takovoga stanja zahtijevala bi opširnije znanstveno istraživanje, što nije predmet ovoga rada.

2. Struktura zaposlenosti u općini Đakovo

Izrazito loša struktura zaposlenosti u gradu Đakovu i Đakovštini vidi se iz tablice 3, a uzrok joj je bio u nepovoljnom omjeru zaposlenih u industriji i poljoprivredi. Broj ljudi koji žive od poljoprivrede u stvarnosti je bio puno veći,

jer ovdje imamo podatke samo za društveni sektor. Društveni i osobni standard u Đakovštini bio je zbog toga svake godine sve niži. Prosjek osobnog dohotka u općini Đakovo bio je među najnižima u Slavoniji i Baranji.⁴ Težak položaj u poljoprivredi i sve veća nezaposlenost bili su uzroci masovnog odlaska radnika na rad u inozemstvo. Općina Đakovo je, prema broju radnika zaposlenih u industriji, bila daleko ispod republičkog prosjeka, dok je zaposlenost u poljoprivredi bila visoko iznad slavonskoga i republičkog prosjeka.

Tablica 3

Zaposlenost u društvenom sektoru, prema djelatnostima, 30.9.1970.

	Ukupno	Industrija	%	Poljoprivreda	%
Hrvatska	1 004 675	374 485	37 %	53 071	5 %
Slavonija i Baranja	167 773	66 233	39 %	25 508	15 %
Općina Đakovo	5 821	1 196	21 %	1 731	30 %

Ako uspoređujemo strukturu zaposlenosti u Đakovu i ostalim slavonskim gradovima, onda vidimo da je Đakovo bilo u najnepovoljnijem položaju. Podjednako je nepovoljna struktura zaposlenih prema stručnoj spremi: u općini Đakovo bilo je svega 3,87 % zaposlenih s visokom stručnom spremom, u odnosu na 28, 84 % nekvalificiranih radnika.⁵ Usporedbe radi, slavonski prosjek zaposlenih s visokom stručnom spremom bio je 5,8 %, a nekvalificiranih radnika 19,79 %, dok je republički prosjek s visokom stručnom spremom bio 7 %, a bez ikakve stručne spreme 14, 39 %.

Pokazatelji nepovoljne strukture zaposlenih i općenito lošega stanja u gospodarstvu postaju dramatični kada ih promatramo u odnosu između prirodnog priraštaja i ukupne ekonomske migracije u razdoblju 1967.-1970. Dvostruko je više radno sposobnoga stanovništva odlazilo iz Hrvatske nego što je bio priraštaj nove radne snage. Prema službenom popisu radno aktivnog stanovništva, u inozemstvu su radile 1183 osobe iz Đakova, što je 21,18 % ukupno zaposlenih, a iz Đakovštine je u inozemstvu radilo 3635 osoba ili 17, 63 %.⁶

⁴ Usp. *Đakovački gospodarski list*, (31.1.1969.) i (25.4.1969.), I. ZEGNAL, Zaposlenost i nezaposlenost u Đakovštini.

⁵ Usp. *Statistički godišnjak Republike Hrvatske-72*, str. 260-261

⁶ Usp. SAVEZNI ZAVOD ZA STATISTIKU, *Popis stanovništva i stanova 1971.*; aktivno stanovništvo prema delatnosti, knjiga X, Beograd, 1974., str. 117.-118.

Ove službene podatke iz popisa stanovništva treba uzimati s velikom rezervom jer je samo jedan dio građana bio službeno evidentiran prilikom odlaska na rad u inozemstvo. Prema lokalnim podacima iz toga vremena, broj zaposlenih u inozemstvu bio je puno veći, prema nekim procjenama svaki je deveti stanovnik Đakovštine potražio kruh u inozemstvu.⁷ Iz podataka se vidi da je u općini Đakovo bilo više zaposlenih u inozemstvu nego u Đakovu. Prema procjenama s kojima je raspolagala Savka Dabčević-Kučar, tadašnja predsjednica CK SKH, godine 1970. u inozemstvu je radilo oko 350 000- 400 000 radnika iz Hrvatske, a prema podacima Zavoda za plan Hrvatske, za 1967. godinu, postotak zaposlenih u inozemstvu- u omjeru s ukupnim brojem zaposlenih u državnom vlasništvu doseže čak 20,3 %.⁸

3. Društveno-političke prilike u Đakovu i Đakovštini 1966.-1970.

S takvim gospodarskim, političkim, socijalnim, nacionalnim i kulturnim frustracijama i teretom ogromnoga animoziteta koji je komunistički režim imao prema Crkvi (ne zaboravimo da su Biskupiji poslije 1945. oduzeti svi posjedi), Hrvati Đakova i Đakovštine dočekali su oprezno i bez euforije najavu društvenih i političkih promjena nakon četvrtog plenuma SKJ 1966. godine i smjenu, do tada vrlo moćnog, prvog čovjeka UDBE Aleksandra Rankovića. Oprez i sumnja bila je pojačana kod Đakovčana nakon histerične i bučne reakcije režima na objavljivanje *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, u ožujku 1967. godine.

Događaji koji su uslijedili poslije toga bitno će dinamizirati društvene, političke, gospodarske i kulturne promjene, s naglašenom potrebom iskazivanja nacionalnoga identiteta i nacionalnog digniteta. Prve konkretne promjene dogodit će se nakon Izбора za Saveznu skupštinu Sabora Republike Hrvatske i Skupštinska vijeća općine Đakovo u travnju 1969. godine kada će doći nova generacija mladih i obrazovanih pojedinaca na čelna mjesta svih tijela vlasti i važnih institucija. Slične promjene dogodile su se i nakon partijskih izbora. Potreba za afirmacijom nacionalnog identiteta osobito je došla do izražaja nakon X. sjednice CK SKH kod svih novoizabраниh čelnih ljudi u općini Đakovo. Na tada najvažniju političku funkciju, na mjesto sekretara Općinskog komiteta SKH, izabran je mladi diplomirani pravnik Branko Špehar, a za njegovog za-

---

⁷ Usp. *Đakovački list*, (30.12.1971); str. 5, Z.BENAŠIĆ, Zašto vas toliko ima u inozemstvu?

⁸ Usp. S. DABČEVIĆ-KUČAR, '71: *hrvatski snovi i stvarnost*, Interpublic, Zagreb, 1997.

mjenika profesor Dragutin Jurić. U Općinski komitet SKH Đakovo ulazi diplomirani pravnik Mirko Predrjevac i nekoliko mlađih članova SK iz PIK-a Đakovo: Ivan Tomičić, Antun Vrtarić, Mile Bjonda i dr. Za predsjednika Općinske konferencije SKH Đakovo izabran je Mišo Ratkovčić, a za predsjednika Socijalističkog saveza radnog naroda Nikola Biljan. Za načelnika Stanice javne sigurnosti općine Đakovo imenovan je Grgur Šimundić, a za sekretara Narodne obrane Rudolf Šimić. Predsjednik Skupštine općine Đakovo bio je Josip Gabrić, a direktorom najveće tvrtke, PIK- Đakovo, postaje dipl.ing. Ivo Lukić. Svi čelni ljudi općine Đakovo podržavali su bez rezerve reformsko vodstvo CK SKH i provodili političke smjernice X. sjednice CK SKH.

Đakovački Srbi, u prvom redu komunisti, izražavali su svoje neslaganje sa zaključcima X. sjednice CK SKH; podržavajući stavove Miloša Žanka, glasno su negodovali zbog ugroženosti i opasnosti koja im prijete od hrvatskog šovinizma i nacionalizma. Vrhunac njihove *nacionalne ugroženosti* dobio je dimenzije velike afere *đakovačkog slučaja*, o čemu je pisao i beogradski tisak. Epilog događanja bila je ostavka Nikole Šavrljuge s položaja načelnika Službe javne sigurnosti i razrješenje Vlajka Rastovca s mjesta suca za prekršaje zbog falsificiranja zapisnika.⁹

4. Društveno-politička zbivanja u Hrvatskoj od 1967.-1971.

Nije moguće razumjeti društvene promjene i burne događaje đakovačke povijesti iz šezdesetih i početka sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća ako ih ne promatramo u kontekstu društvenih promjena koje su zahvatile cjelokupno hrvatsko društvo. Teško je objasniti činjenicu da je to, po mnogočemu važno, razdoblje suvremene hrvatske političke povijesti dvadesetog stoljeća još uvijek znanstveno slabo istraženo. Ima, doduše, dosta memoarskog prikazivanja događaja iz pera glavnih protagonista. Najcjelovitiji prikaz tijeka zbivanja dala je Savka Dabčević Kučar u svojoj memoarskoj knjizi *'71: hrvatski snovi i stvarnost*, ali temeljite znanstvene kritičke analize još nema. Koliko mi je poznato, samo je jedna doktorska disertacija napisana o tim događajima, i to u SAD-u, još 1990. godine. Ante Čuvalo obranio je doktorsku disertaciju na temu *Croatian Nationalism and Croational movement 1966.-1972.*

⁹ Usp. *Đakovački gospodarski list*, (1970.), broj 715. Zaključci OK SKH- Đakovo o političkim zbivanjima nakon X. sjednice CK SKH.

Ako je komunistička represija bila uzrokom hrvatske šutnje dvadeset godina, jer je trebalo potisnuti u zaborav 1971., kao što je bilo učinjeno s Bleiburgom, što je onda uzrok uzmicanja i sramežljivog obilaženja hrvatske historiografije zadnjih desetak godina? Za razliku od Bleiburga, koji je bio izbrisan iz povijesnog pamćenja, kao da se nije ni dogodio, jugo-komunistička historiografija govorila je o zbivanjima u Hrvatskoj 1967.-1971., ali u zadanim okvirima zaključaka 21. sjednice CK SKJ u Karadorđevu, s prepoznatljivim diskursom i jasnim negativnim konotacijama.¹⁰ Kada se govori o zbivanjima u SR Hrvatskoj na prijelazu iz šezdesetih u sedamdesete godine dvadesetoga stoljeća, povjesničari i politolozi nisu jedinstveni ni u terminologiji, a niti u vremenu trajanja. Terminološke razlike ukazuju na svu kompleksnost društvenih zbivanja toga vremena u Hrvatskoj.

Dragutin Haramija spominje u svojim sjećanjima da je Savka Dabčević Kučar prva upotrijebila termin *masovni pokret* u svome referatu na 22. sjednici CK SKH.¹¹ Bliže je istini da je *masovni pokret*, kao sintagmu, prvi upotrijebio Miko Tripalo, posudivši je iz Lenjinove teorije partije.¹² Nakon 21. sjednice CK SKJ u Karadorđevu koristio se skraćeni naziv *MASPOK*, u duhu boljševičkih skraćenica, s pogrdnom konotacijom i negativnom etiketom za sve *maspokovce* sljedećih dvadesetak godina. Sudionici MASPOK-a bili su obilježeni kao državni neprijatelji, kontrarevolucionari i reacionari.

Akademik Ivan Supek koristi za razdoblje od 1967.-1971. termin *hrvatski preporod*.¹³ Povjesničar i akademik Dušan Bilandžić za ovo razdoblje hrvatske povijesti koristi termin *hrvatski nacionalni pokret*.¹⁴ Neki autori upotrebljavaju sintagmu *hrvatski nacionalni preporodni pokret*,¹⁵ a njemački povjesničar Ludwig Steindorff Hrvatsko i Praško proljeće naziva *socijalnim pokretima u socijalističkom društvu*.¹⁶ Naziv *hrvatsko proljeće* nije bio u uporabi u vrijeme

---

¹⁰ Usp. I. PERIĆ, *Ideje »masovnog pokreta« u Hrvatskoj*, Narodno Sveučilište grada Zagreba, Centar za aktualni politički studij, 1974. i *Suvremeni hrvatski nacionalizam*, August Cesarec, Zagreb, 1976.

¹¹ Usp. *Ljudi iz 1971. Prekinuta šutnja*, Zagreb, 1990., Dopunski program Vjesnik, str. 326.

¹² Usp. M. TRIPALO, *Hrvatsko proljeće*, Zagreb, Globus, 1990., str. 150, 219.; Z. VUKOVIĆ, *Od deformacije SDB do maspoka i liberalizma*, Beograd, 1989.

¹³ Usp. HAZU- Zbornik radova, 25. obljetnica boljševičkog udara i sjećanja na Hrvatsko proljeće, Zagreb, 1997.

¹⁴ Usp. D. BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, Golden marketing, 1999.

¹⁵ Usp. *Nepoznata istina o crnom danu za hrvatske domoljube 11. siječnja 1972.*, A. G. Matoš, Samobor, 2002.

¹⁶ Usp. L. STEINDORFF, *Hrvatsko proljeće-socijalni pokret u socijalističkom društvu*, u: *Smotra-Rundschau*, 5-6 (1997), str. 147.

dogadaja o kojima govorimo, nastao je osamdesetih godina 20. stoljeća, s asocijacijom na Praško proljeće iz 1968., postao je popularan i danas je općeprihvaćen naziv za to razdoblje. Većina glavnih protagonista, koji su robijali zbog svojih političkih uvjerenja, termin *hrvatsko proljeće* uzimali su s rezervom zbog kontradikcije pojma pa se, po njima, može govoriti samo o slomu hrvatskog komunističkog proljeća.¹⁷

Točan početak i trajanje Hrvatskog proljeća većina povjesničara omeđuje godinama 1967.-1972., od *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* do 11. siječnja 1972. kada počinju hapšenja čelnih ljudi Matice hrvatske i vođa studentskog pokreta. Kada govorimo o Hrvatskom proljeću u užem smislu, mislimo samo na 1971. godinu. Sadržaj društvenih promjena promatranog razdoblja vrlo je kompleksan i slojevit po brojnosti pitanja koja su tada pokrenuta. Po društvenom i političkom odjeku u kulturnim institucijama i hrvatskom društvu u cjelini koji su time izazvani, radilo se o najsloženijem fenomenu u suvremenoj hrvatskoj političkoj povijesti.

Što se tiče ciljeva, postupaka, metoda i nositelja pokreta, riječ je o vrlo heterogenim političkim programima, a često i suprotstavljenim ciljevima i metodama djelovanja. Sjećajući se toga vremena i složenosti društvenih promjena, Miko Tripalo o tome kaže: *Uostalom, i sam demokratski pokret mase nije ni nacionalno ni idejno homogeniziran, nego je više imao obilježja pluralističkog pokreta, kako bi se to sada reklo, u kome su se razne ideje sučeljavale i sukobljavale. Prejednostavno bi bilo reći da se taj pokret sastojao od tri grupacije: one iz partijsko-političkih struktura, Matice hrvatske i studenata, jer je i unutar svake od njih bilo manjih i većih razlika.*¹⁸ Unatoč opasnosti od pojednostavlivanja na koja upozorava Tripalo, unutar pokreta su postojala tri glavna uporišta ili središta u kojima su nastajale ideje pokreta, stvarane strategije i metodologije širenja organizacijskih struktura i, konačno, putem javnih skupova, tribina i medija prenošene na najšire narodne mase, odnosno javnost.

U početku je glavno središte pokreta bilo u reformskom dijelu partijskog vrha CK SKH, na čelu sa Savkom Dabčević Kučar, Mikom Tripalom i Perom Pirkerom. Oni su bili nositelji i poticatelji društvenih promjena i sistemskih reformi unutar partijskih struktura. O tome Savka Dabčević Kučar kaže: *Mi smo u Hrvatskom proljeću sudjelovali kao članovi partije, dakle kao dio komunistič-*

¹⁷Usp. H. ŠOŠIĆ, *Slom hrvatskog komunističkog proljeća 1971.*, Školske novine, Zagreb, 1997.

¹⁸*Ljudi iz 1971. Prekinuta šutnja*, Zagreb, 1990., str. 77.

*kog režima, rušili smo iznutra njegove lažne vrijednosti, razjedali ga, pokušavajući usaditi neke demokratske vrijednosti.*¹⁹ Premda se tada unutar partijske metodologije rada nije ništa bitno promijenilo, politika je ipak postajala sve više otvorena prema javnosti. Hrvatski reformski komunisti pomiču granice dopuštene slobode i na taj način otvaraju slobodniji prostor medijima, zbog toga će njihova partijska kazna kasnije biti najviše zbog *grijeha propusta*, a ne zbog onoga što su učinili.

Nešto kasnije, nakon X. sjednice CK SKH, na valu slobodnijeg političkog djelovanja, Matica hrvatska postaje glavnim središtem izgradnje nacionalnog identiteta i hrvatskog suvereniteta te glavnim kreatorom i promicateljem društvenih, kulturnih, gospodarskih i političkih promjena. Treće središte Hrvatskog proljeća bio je pokret hrvatskih sveučilištaraca, na čelu s Draženom Budišom, Ivanom Zvonimirom Čičkom i Antom Paradžikom. Studentski pokret bio je najradikalniji u svojim nastupima i zahtjevima, po načinu djelovanja originalan i nezavisan.

Oko ova tri središta nacionalnog pokreta postojale su razne skupine oko ustanova, udruga, novinskih redakcija i zavičajnih društava. Usprkos mnogim razlikama u sadržaju programskih načela i metoda djelovanja, ono što je bilo zajedničko i što je povezivalo sve struje unutar Hrvatskog proljeća bila je naglašena želja za afirmacijom nacionalnog identiteta i hrvatskog suvereniteta na gospodarskom, političkom i kulturnom području. Zahtjevima za stvarnim gospodarskim reformama jugoslavenskog društva, korjenitom preobrazbom federativne zajednice, za ekonomskom i nacionalnom ravnopravnosti i istinskom demokratizacijom političkog sustava, za *suverenitetom naroda i suverenitetom građanina*, kako je tražio jedan od studentskih vođa, Dražen Budiša²⁰, jugoslavensko komunističko vodstvo nije znalo odgovoriti na drugi način nego represijom.

II. Matica hrvatska i Hrvatsko proljeće

Težište ovoga rada stavljeno je na ulogu i značenje Matice hrvatske u Hrvatskom proljeću. Prijelomni događaj u radu Matice hrvatske i sveukupnih društvenih zbivanja dogodio se nakon objavljivanja teksta *Deklaracije o nazivu*

---

¹⁹ S. DABČEVIĆ-KUČAR, '71: hrvatski snovi istvarnost, VII, Cvjetovi nade-71., str. 596.

²⁰ Usp. D. KASTRATOVIĆ, *Proljeće moderne Hrvatske*, Naklada Pavičić, Zagreb, 2002.

i položaju hrvatskoga književnog jezika u Telegramu, 17. ožujka 1967. godine. Zamišljena kao amandman na Ustav SR Hrvatske u javnoj raspravi o promjenama Ustava, *Deklaracija* je sastavljena u Matici hrvatskoj, a potpisana u još 17 institucija neposredno vezanih za pitanje jezika, odaslana je Saboru, Saveznoj skupštini SFRJ i cjelokupnoj jugoslavenskoj javnosti.²¹ Ono što će se dogoditi nakon objavljivanja teksta *Deklaracije* dat će jedan posve novi smjer događajima i otvoriti nova obzorja hrvatskom nacionalnom pokretu. Jedan od autora teksta *Deklaracije* napisat će dvadesetak godina poslije *da će djeca učiti o Deklaraciji kako danas uče o Gajevoj »Kratkoj osnovi«*.²² Poslije objavljivanja *Deklaracije* uslijedila je orkestrirana i histerična hajka protiv njena sadržaja u svim medijima. Iz političkih organizacija, prije svega partijskih, tvornica i ustanova, stizali telegrami podrške partijskom vrhu kao da se radi o opstanku bratske jugoslavenske zajednice. Zahtjev hrvatskih pisaca, intelektualaca i jezikoslovaca da se hrvatski jezik i službeno zove svojim imenom digao je na uzbunu sve bratske narode jugoslavenske zajednice, a osobito su se osjetili ugroženima i uvrijeđenima srpski pisci, intelektualci i, ponajviše, srpski komunisti.

Premda je buka bila gromoglasna i urnebesna, nije dugo trajala, autori i supotpisnici nisu zatvarani kao državni neprijatelji, iako je u Saboru bilo i takvih zahtjeva, ali su do daljnjeg bili obilježeni ka *subverzivni elementi*. Nedugo nakon *Deklaracije* Matica hrvatska izdaje knjigu Većeslava Holjevca *Hrvati izvan domovine* i započinje s pojačanom nakladničkom djelatnošću i s intenzivnom aktivnošću svih odbora i komisija. Na Godišnjoj skupštini Matice hrvatske, održanoj 22. studenoga 1970. godine, prihvaćen je program kojim se članovi obvezuju da će brinuti o ekonomskim i političkim pitanjima, da će Matica raditi na drugom hrvatskom preporodu, buđenju nacionalne svijesti i zaštiti hrvatskih nacionalnih interesa. Istovremeno Upravni odbor donosi odluku o izdavanju Matičinih novina *Hrvatski tjednik* te imenuje Igora Zidića za glavnog urednika.

Poslije skupštine Matica hrvatska u svom načinu djelovanja poprima sva obilježja političke stranke. Da se to nije dogodilo spontano ili slučajno, potvrđuje nam tadašnji potpredsjednik Glavnog odbora Matice hrvatske Miroslav Brandt, sjećajući se jednog razgovora s Većeslavom Holjevcem: *Na taj bi se način formirala gusta mreža Matičinih pripadnika po cijeloj Hrvatskoj, pa za-*

²¹ Usp. *Deklaracija o hrvatskome jeziku*, Matica hrvatska, Zagreb, 1991.

²² Usp. D. BROZOVIĆ, O deklaraciji onda i sada, u: *Deklaracija o hrvatskome jeziku*, Zagreb, 1991.

*tim i van nje. Ta bi snažna i brojna organizacija imala omogućiti, kad zatreba i ako zatreba, čak i opći otpor srbizaciji, pa, u skrajnjoj konsekvenciji i smjenu partijskih vlasti istinskim predstavnicima naroda koje bi trebalo delegirati u Sabor.*²³

Drugi događaj koji je potresao Jugoslaviju, a u Hrvatskoj otvorio sve nacionalne frontove i oslobodio nagomilane nacionalne i osobne frustracije bila je *Deseta sjednica CK SKH*. Hrvatski komunistički prvaci po prvi put javno govore o problemu *hrvatskog pitanja* unutar jugoslavenske državne zajednice. Još je jedan kuriozitet vezan za *Desetu sjednicu*: prvi puta u povijesti se u nas jedan politički događaj direktno prenosi putem radiotelevizije. Odjek u javnosti bio je buran i višeznačan. Za Hrvate su Savka Dabčević Kučar, Miko Tripalo, Pero Pirker, Srećko Bijelić i dr. postali popularni nacionalni lideri, što će im biti drugi veliki partijski grijeh kad ih se bude kažnjavalo, jer samo jedan vođa može biti omiljen u narodu. Kod Srba u Hrvatskoj Deseta sjednica izazvala je uzbunu i aktualiziranje *stoljetne ugroženosti* srpskog naroda od genocidnih Hrvata.²⁴

1. Djelatnost Matice hrvatske

Nakon Desete sjednice Matica hrvatska pojačava svoju aktivnost u dva pravca: nastavlja s pojačanom nakladničkom djelatnosti i osnivanjem mnogih ogranaka i podogranaka širom Hrvatske. Od 1953. godine do konca 1970. na području SR Hrvatske osnovano je 29 ogranaka i 4 povjerenstva, a tijekom 1971. godine osnovano je 26 novih ogranaka i 14 povjerenstava, tako da je krajem 1971. bilo ukupno 55 ogranaka i 18 povjerenstava i 32 ogranaka u osnivanju. Matica hrvatska imala je prije zabrane rada u Hrvatskoj 42.023 člana. U inozemstvu je bilo oko 40 ogranaka i društava prijatelja Matice hrvatske, s 2.457 članova.²⁵

Nakladnička djelatnost Matice hrvatske bila je iznimno bogata, oko 300 knjiga godišnje, dok su glavni promicatelji Matičinih ideja i stajališta bili mnogobrojni časopisi i već spomenute novine *Hrvatski tjednik*, pokrenute 21. studenoga 1970. Prvi broj izašao je 16. travnja 1971. u nakladi od 35 000 primje-

---

²³ M. BRANDT, *Život sa suvremenicima*, Naklada Pavičić, Zagreb, 1996., str. 84.-85.

²⁴ Usp. S. DABČEVIĆ-KUČAR, '71: *hrvatski snovi i stvarnost*, str. 127.-175.

²⁵ Usp. *Izvjestaj o kontroli zakonitosti rada Matice hrvatske*, RSUP, 1972., str. 452. Usp. M. BRANDT, *Život sa suvremenicima*, str. 89-90.; J. IVIČEVIĆ, Uz 30. obljetnicu udara na Maticu hrvatsku, u: *Politički zavorenik* (2002.), str. 15.

raka. Glavni urednik prvih 12 brojeva bio je Igor Zidić, a Vlado Gotovac od broja 13 do 33. Odgovorni urednik za cijelo to vrijeme bio je Jozo Ivičević. Najveću nakladu, od 130 000 primjeraka, postigao je 31. broj. Nakladni zavod Matice hrvatske tiskao je časopise: *Kolo*, *Život umjetnosti* (Zagreb), *Revija* (Osijek), *Mogućnosti*, *Pogledi*, *Čakavska rič* (Split), *Zadarska revija* (Zadar), *Dometi* (Rijeka), *Dubrovnik* (Dubrovnik), *Hrvatska pokrajina* (Slavonska Požega), *Riječi* (Sisak), *Istarski mozaik* (Pula), *Ogledi* (Vukovar) i *Pakrac danas* (Pakrac).²⁶

Najčitaniji i najpopularniji tjednik bio je *Vjesnik u srijedu* (VUS), s nakladom od 400 000 primjeraka, a i *Vjesnik* je imao visoku nakladu. Vrlo važan utjecaj, osobito u ekonomskoj stručnoj javnosti, imao je *Hrvatski gospodarski glasnik*, čiji je glavni urednik bio Vladimir Veselica; nakladnik je bila Hrvatska gospodarska komora, a tiskan je u nakladi od 70 000 primjeraka. Od ostalih časopisa spomenut ćemo *Kritiku*, *Studentski list*, *Tlo*, *Vidik*, *Encyklopedia moderna*, *Hrvatsko sveučilište* i *Hrvatski književni list* koji je po svojim idejama i stavovima bio najradikalniji i prvi vjesnik Hrvatskog proljeća.

2. Osnivanje ogranka Matice hrvatske u Đakovu

Odjeci Desete sjednice CK SKH bili su vrlo snažni. Tradicionalno skroman i tih đakovački puk radovao se društvenim promjenama koje su zapljusnule Slavoniju. Konačno se jasno i glasno govori o problemima o kojima se doskora nije smjelo ni misliti. Svoj na svome! Za čiste račune! Moglo se na *Đakovačkim vezovima* slobodno zapjevati: *Mene moja naučila mati, pjevaj, sine, živili Hrvati!* S druge strane, bilježimo nekoliko slučajeva isticanja *ugroženosti* Srba, uglavnom onih koji više nisu na vodećim mjestima u općinskoj vlasti. U atmosferi probudene svijesti o nacionalnoj samobitnosti đakovački odvjetnik Milan Jurić okuplja grupu istomišljenika i osniva 22. studenoga 1970. Inicijativni odbor za osnivanje ogranka Matice hrvatske u Đakovu.²⁷ Na skupu u Domu JNA okupilo se više od stotinu zainteresiranih građana. U Inicijativni odbor izabrano je 13 članova, bili su to ugledni građani iz kulturnog i prosvjetnog života Đakova, Semeljaca i Širokog Polja.²⁸ Održano je nekoliko sastanaka na

²⁶ Usp. *Izveštaj o kontroli zakonitosti rada Matice hrvatske*, 83.-84.; *Izveštaj o stanju u Savezu komunista Hrvatske u odnosu na prodor nacionalizma u njegove redove*, CK SK Hrvatske, Zagreb, 1972. Usp. J. IVIČEVIĆ, Uz 30. obljetnicu udara na Maticu hrvatsku, str. 15.

²⁷ Usp. *Izveštaj o kontroli zakonitosti rada Matice hrvatske*, str. 287.

²⁸ *Glas Slavonije*, Osijek, (24. XI.1970.)

kojima se raspravljalo o osnivačkoj skupštini, tehničkim pitanjima i programu rada budućeg ogranka. Već na pripremnim sjednicama članovi Inicijativnog odbora raspravljaju o potrebi izgradnje Doma Matice hrvatske u Đakovu.

Glavni pokretač i predlagatelj svih akcija i novih ideja, odvjetnik Milan Jurić, iznosi programska načela i ciljeve budućeg djelovanja ogranka: *Suradnja u cilju stvaranja i širenja znanstvene i umjetničke vrijednosti na promicanju hrvatske kulture i prosvjete, na unapređivanju društvenog života i umjetničkih manifestacija...Inicijatori ovog, mi hrvatski intelektualci svjesni činjenice da su prošla vremena kad se samo slušalo što se gore u vrhovima govori... protivnici starom deplasiranom sistemu »čekanja inicijative odozgo« odlučili smo se na ovaj sastanak kao preteče i prethodnici u borbi za novi demokratski razvoj društva na samoupravnoj osnovi, a posebno na kulturnom planu, kako bi intimna etičko-kulturna načela, usklađena s političkim potrebama trenutka, razvijali preko ogranka. Inicijatorima je želja da prirodni osjećaj nacionalne pripadnosti u genetičkom smislu aktivno stave u službu vitalnih interesa ovoga naroda koji opravdanim ponosom stoji već stoljećima na vrhu kulturne i civilizirane ljestvice u balkanskim i evropskim, pa i svjetskim razmjerima.*²⁹

Podršku osnivanju ogranka Matice hrvatske u Đakovu pružio je, ispred OK SKH, njegov sekretar Branko Špehar i prof. Miroslav Brkić, Srbin po nacionalnosti, koji je istakao: *Deseta sjednica CK SKH dala je široku platformu za afirmaciju nacionalnosti. U ovom Ogranku ima mjesta svima onima koji žele afirmaciju republike i svoje nacionalnosti.*³⁰ Prije osnivačke skupštine ogranka Matice hrvatske u Đakovu odvjetnik Milan Jurić imao je intenzivnu komunikaciju sa središnjicom Matice hrvatske u Zagrebu. Bilježimo jedan ulomak iz pisma Tvrтка Šercera, tajnika Matice hrvatske, Milanu Juriću, u kojemu potanko daje naputke središnjice oko procedure osnivanja ogranka: *...Inicijativni odbor o svojoj inicijativi obavještava kulturne, prosvjetne i druge javne radnike u svojoj sredini i poziva na suradnju sve one koji su spremni da u svojstvu članova radnika djeluju na ostvarivanju zadaća Matice hrvatske. U tu svrhu Vam šaljem 50 formulara za članove radnike što će te ih po Vašem izboru i u skladu s odgovarajućim odredbama Pravila Matice hrvatske uručiti onim kulturnim radnicima za koje smatrate da su voljni djelovati kao članovi radnici Matice hrvatske...Kad Matice hrvatske u Zagrebu potvrdi izbor predloženih kandidata*

---

²⁹ Izvještaj o kontroli zakonitosti rada Matice hrvatske, str. 287.

³⁰ Ondje, str. 288.

*za članove radnike i o tome obavijesti Vaš Inicijativni odbor zajednički ćemo se dogovoriti o datumu održavanja Osnivačke skupštine Ogranka Matice hrvatske u Đakovu i o svim drugim pitanjima u svezi s Osnivačkom skupštinom.*³¹

Dopis tajnika Šercera datiran je 13. XI. 1970., a dopisom br. 475/70 od 27. XI 1970. središnjica Matice hrvatske obavještava Općinski komitet SKH Đakovo, Općinsku konferenciju SSRNH Đakovo i Stanicu javne sigurnosti Đakovo da će se 6. prosinca 1970., s početkom u 10 sati, u dvorani Doma kulture, Kralja Tomislava 7, održati Osnivačka skupština ogranka Matice hrvatske u Đakovu.³² Kako je bilo i najavljeno Osnivačka skupština ogranka Matice hrvatske bila je održana u prepunoj dvorani Doma kulture. Bio je to posebno svečan i dostojanstven događaj, kojemu su nazočili svi predstavnici političkog, gospodarskog, kulturnog i duhovnog života grada i općine te ugledni gosti iz Matice hrvatske iz Zagreba:³³ prof. dr. Hrvoje Iveković, prof. dr. Grgo Gamulin, prof. dr. Stjepan Babić, dr. sc. Jozo Ivičević, dr. sc. Šime Đodan, dr. sc. Aleksandar Šljivarčić i prof. Vlado Gotovac - svi u ime središnjice Matice hrvatske; ispred Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti nazočili su dr. sc. Stjepan Fink i dr. sc. Antun Šojat, a Lavoslav Mažuran i Stjepan Skelendžić u ime Nakladnog zavoda Matice hrvatske. U ime vinkovačkog ogranka Matice hrvatske skupštinu je pozdravio prof. Dionizije Švagelj, osječkog ogranka dr. sc. Dragan Mucić i slavonsko brodsčkog Stanislav Geza Milošić.

Govoreći o važnosti nacionalne svijesti i samobitnosti hrvatskog naroda, Hrvoje Iveković je istaknuo: *Jedan od osnovnih zadataka Matice hrvatske je održati, jačati i razvijati svijest svoga naroda o njegovoj narodnosti. Bilo je vremena kad je to bilo teško, kad se čak i zabranjivalo i otežavalo reći o pripadnosti našega naroda. Ali na svu sreću ta su vremena prošla. Danas možemo slobodno svagdje da izražavamo i mi Hrvati, kao i svi ostali narodi u ovoj zemlji, pripadnost svoju i ljubav prema svom narodu i svojoj domovini...Danas živimo u jedno vrijeme previranja, danas živimo u jedno vrijeme preporoda, upravo nacionalnog osjećaja. Danas Matica hrvatska ima tu sreću da živi u jednoj republici u svome narodu koji ima rukovodstvo u kojeg imamo puno povjerenje.*

³¹ HDA-1567, Fond Matice hrvatske, 91., Korespondencija s ograncima.

³² Usp. *ondje*, Okružnice i izvještaji (1954.-1971.)

³³ Usp. *Večernji list*, Zagreb (8.XII. 1970.); *Glas Slavonije*, Osijek, (8. XI. 1970.); *Brodski list*, Slav. Brod, (11.XI.1970.)

Poslije sjednice X. Plenuma SKH Matica hrvatska je odmah neposredno i potpuno stala na to stanovište i to zagovara, ona je svagdje kulturno i potpomaže, radi na njemu aktivno na područjima svoga rada, što znači na području kulture. Naravno, da je područje kulture samo jedan dio narodnog života, ona je jedan parametar od mnogih parametara u životu jednog naroda. Isto tako kao što je politika vezana s kulturom, isto tako je kultura vezana s politikom. Nema pravilne politike, bez djelovanja na području kulture, a nema nikakve kulture koja ne bi imala političke efekte. Zbog toga mi otvoreno kažemo onda, mi se zalažemo za jednu politiku aktivnog stvaranja, razvoja slobode, demokracije, humanizma u Hrvatskoj, a eto te iste ciljeve slijedi upravo i SKH, pa možemo reći, danas i SKJ, a naročito naša vlada u Hrvatskoj... Da li znate o čemu se radi? ... Vi znate da se radi o tome da republike postanu samostalnije, da se što više poslovi federacije prenesu na republike, a onda na komune, vi znate da se radi o tome, o pravilnoj diobi viška rada radnika, a to znači da onaj višak rada, ta vrijednost rada, bude pravilno raspodijeljena, da ona uglavnom ostane tamo gdje se stvara, a ne da najveći dio toga odnese netko u centru, kao što je to bilo u unitarističkom, u jednom centralističkom sistemu.³⁴

Grgo Gamulin govorio je odnosima Matice hrvatske s političkim rukovodstvom SR Hrvatske, istaknuvši da nema sukoba, bez obzira što postoje razlike. Matica hrvatska imat će povjerenje u političko rukovodstvo dokle ono bude čuvalo ravnopravnost hrvatskog naroda u jugoslavenskoj zajednici. Nitko ne može spriječiti Maticu hrvatsku da se brine o hrvatskom narodu izvan Hrvatske, ne samo u iseljeništvu nego i u Vojvodini i Bosni i Hercegovini.³⁵ Vlado Gotovac govorio je ispred Društva književnika Hrvatske. Aludirajući na nepovoljno gospodarsko i opće kulturno stanje u Đakovu i Đakovštini, naglasio je da samo veliki narodi mogu imati provinciju, zabačene i zaostale krajeve, a da je Hrvatska premala da bi smjela imati zabačenih i zaostalih provincija.³⁶ Šime Đodan, govoreći o važnosti jedinstva hrvatskog naroda, slobodi, nacionalnoj ravnopravnosti i čuvanju jezika, istaknuo je posebno važnost politike čistih računa: *...po mojim procjenama oko 30 posto investicija odlazi iz naše republike i to tako više ne može biti. Onaj tko je za status quo, nije za politiku čistih računa i mi tada ne možemo raditi na ravnopravnoj osnovi.³⁷*

---

³⁴ Izvještaj o kontroli zakonitosti rada MH, str. 288.-289.

³⁵ Usp. ondje, str. 289.

³⁶ Usp. ondje, str. 289.-290.

³⁷ Ondje, str. 290.

U drugom dijelu svoga rada skupština je izabrala Upravni odbor od petnaest članova koji su javnim glasovanjem jednoglasno izabrani. Za predsjednika je izabran Milan Jurić, za tajnika Franjo Horvat i za blagajnika Ivan Vanić. Za članove Upravnog odbora birani su: Mirko Predrjevac, Drago Fajdetić, Stanko Blažeković, Luka Maričević, Ivanka Milošević, Ivan Pavić, Stjepan Rechner, Barica Ilić, Nikola Biljan, Dragutin Jurić, Marinko Zirdum i Eugen Predrjevac.³⁸ Na kraju rada Osnivačke skupštine usvojen je program rada ogranka Matice hrvatske Đakovo, iz kojega izdvajamo najvažnija mjesta: - *da organiziramo ili sudjelujemo u organiziranju svih značajnih jubileja starije i novije prošlosti, koji su imali ili ostavili značajan utjecaj na razvitak naroda i njegove kulture;* - *da sve ove manifestacije i njihove organiziranje činimo prvenstveno u povezanosti sa Zagrebom kao središtem našeg kulturno-prosvjetnog života, zatim Osijekom kao središtem Slavonije i uopće da u tom smislu budemo u stalnim kontaktima sa svim ograncima u Hrvatskoj, da tržimo i pružamo pomoć jednim drugima.*³⁹

Jedan od glavnih ciljeva istaknutih u programu rada ogranka bio je izgradnja Doma Matice hrvatske u Đakovu pa je skupština izabrala Odbor za izgradnju Doma Matice hrvatske u Đakovu, u koji je izabran 21 član. Odmah nakon Osnivačke skupštine Upravni odbor osnovao je 4 komisije: za gospodarsko prosvjećivanje, za tiskanje glasila ogranka, za veze s inozemstvom i komisiju za rad s obrtnicima. U 1970. godini ogranak Matice hrvatske Đakovo imao je 184 člana, a na kraju 1971. godine, prije zabrane rada, 820 članova, od čega 58 članova radnika.⁴⁰

3. Djelatnost ogranka Matice hrvatske u Đakovu 1971.

Podrška Milanu Juriću i članovima Upravnog odbora stizala je sa svih strana. Član OK SKH Đakovo, Ivan Tomičić, jedan od aktivnijih zagovornika društvenih promjena i nacionalnog preporoda, dao je javnu potporu osnivanju ogranka Matice hrvatske u Đakovu i pozvao sve građane, bez obzira na nacionalnost, na suradnju s Maticom hrvatskom: *Govoreći o potrebi afirmacije hrvatske nacije i državnosti Hrvatske, dr. Savka Dabčević-Kučar je naglasila da neke ljude hvata paničan strah kad se samo spomene hrvatsko ime i u tome*

³⁸Usp. *Đakovački gospodarski list*, (11. XII.1970.); *Glas Slavonije*, Osijek, (8. XII.1970.)

³⁹*Izvjestaj o kontroli zakonitosti rada MH*, str. 290.-291.

⁴⁰Usp. *ondje*, str. 291.-292.

oni vide veliku opasnost... Još bi na kraju htio istaći da u okviru Matice hrvatske treba pružiti mogućnost djelovanja i ostalim nacionalnostima koje žive na području naše komune, a osjećaju Hrvatsku svojom domovinom....Mnoštvo prisutnih građana Đakovštine na Osnivačkoj skupštini Ogranka Matice hrvatske (radnika, seljaka, inteligencije); oduševljenje s kojim su praćena izlaganja pojedinih drugova, izraženo često pljeskom i podrška predloženom radu, najbolja su potvrda onima koji su se na ovom poslu najviše angažirali da su na pravom putu.⁴¹

Ogranak Matice hrvatske počeo je odmah nakon osnivanja s vrlo intenzivnim radom i već na prvim sastancima Upravnog odbora vidjela se opravdanost njegova osnivanja u Đakovu.⁴² U zadnjih desetak godina u gradu nije djelovalo nijedno pjevačko društvo, prekinuta je tradicija od 1863. godine kada je osnovano prvo pjevačko društvo *Sklad*, odnosno 1896. otkada djeluje pjevačko društvo *Petar Preradović*. Pjevačko društvo *Ivo Lola Ribar*, osnovano poslije II. svjetskog rata, koje je trebalo nastaviti tradiciju pjevačkih društava u Đakovu, prestalo je prije više od deset godina s radom. Zaključak Upravnog odbora Matice hrvatske bio je što prije obnoviti rad pjevačkog društva. Jedna od najvažnijih briga Matice hrvatske u Đakovu treba je biti posvećena otvaranju čitaonica u đakovačkim selima. Nakon što je obnovljen rad čitaonice u Đakovu,⁴³ otvorena je Hrvatska čitaonica u Đakovačkim Selcima, a priprema se otvaranje čitaonica u Trnavi i Tomašancima, gdje je Božo Vidaković ustupio dvije prostorije za buduću seosku čitaonicu.

Posebno pažnju Ogranak posvećuje organiziranju književnih večeri, svećanih akademija povodom značajnih obljetnica i kulturnih priredbi. Prva takva priredba održana je 8. I. 1971. u prepunoj dvorani Doma kulture.⁴⁴ Pred 800 građana o svojim i o djelima hrvatskih književnika govorili su Petar Šegedin, Vlado Gotovac, Dubravko Jelčić i Miroslav Vaupotić. Koliko je domaćinima bilo stalo do poznatih hrvatskih pisaca, govori podatak da su ih ugostili predsjednik Skupštine općine i direktor PIK-a Đakovo. Na sjednici Upravnog odbora, održanoj 21. I. 1971., dogovorena su konkretna zaduženja svih članova glede daljnjih aktivnosti. Posebna pažnja posvećena je osnivanju povjerenstava

---

⁴¹ *Đakovački gospodarski list*, (17. XII.1970.), I. TOMIČIĆ, Kulturni preporod.

⁴² *Usp. Večernji list*, (28. XII. 1970.), S. RECHNER, Ogranak Matice hrvatske najavio široku akciju.

⁴³ *Usp. Večernji list*, (5. XI. 1970.), S. RECHNER, Povrat čitaonice.

⁴⁴ *Usp. Glas Slavonije*, Osijek, (14.I. 1971.), S. RECHNER, Budi se kulturni život u Đakovu.

Matice hrvatske u Đakovštini, prikupljanju sredstava za izgradnju Doma Matice hrvatske te kulturno-prosvjetnoj aktivnosti.⁴⁵

Prvo takvo predavanje održao je prof. Miroslav Brkić u dvorani Doma JNA 25. II. 1971., na temu: *Nova ljevica i kulturna revolucija*. Prof. Brkić bio je aktivan sudionik Hrvatskog proljeća u partijskim forumima i u Matici hrvatskoj.⁴⁶ Potrebno je istaknuti činjenicu da su najaktivniji članovi Matice hrvatske u Đakovu gotovo odreda bili članovi SK, a neki od njih, kao Dragutin Jurić, Mirko Predrjevac, Ivan Tomičić i Antun Vrtarić, bili su članovi OK SKH Đakovo. Upravni odbor Matice hrvatske Đakovo na svojoj sjednici, održanoj 4. II. 1971., posebnu pažnju pridaje popisu stanovništva, najavljenom za 1. travnja 1971. U uputama o popisu dopušta se mogućnost regionalnog opredjeljenja u pogledu izjašnjavanja građana o nacionalnosti, npr. Slavonac, Dalmatinac ili Hercegovac; Upravni odbor MH Đakovo je kategorički protiv takve mogućnosti, o čemu izdaje priopćenje za đakovačku javnost.⁴⁷ Matica hrvatska Đakovo, putem svojih predstavnika u političkim tijelima vlasti, postavila je pitanje popisivača najavljenog popisa stanovništva.⁴⁸ Zbog mnogih nejasnoća u upitniku moguće su krive interpretacije i manipulacije u tumačenju pojedinih pitanja iz upitnika za popis stanovništva.

Članovi Matice hrvatske u Đakovu bili su aktivni u raspravi oko Ustavnih amandmana, dajući svoje mišljenje o pojedinim člancima Ustava. Dosta rasprave je bilo oko amandmana na 1. članak Ustava, gdje se postavljalo pitanje treba li u Ustavu SR Hrvatske imenom spominjati, osim hrvatskog naroda, i Srbe kao matični narod hrvatske države.⁴⁹ Upravni odbor Matice hrvatske u Đakovu posvetio je osobitu brigu oko pripreme svečane Akademije povodom 300. obljetnice smaknuća Zrinskoga i Frankopana. Akademija je održana 29. IV.1971. godine u prepunoj dvorani Doma kulture.⁵⁰ Gosti Akademije bili su rektor Sveučilišta u Zagrebu akademik Ivan Supek, potpredsjednik Sabora SR Hrvatske Milivoj Rukavina, predstavnik Biskupije đakovačke i srijemske dr.

⁴⁵ Usp. *Izveštaj o kontroli zakonitosti rada MH*, str. 292.

⁴⁶ Usp. *ondje*, str. 293.

⁴⁷ Usp. *Đakovački gospodarski list*, (15.II. 1971.), Matica hrvatska je odlučno protiv regionalnog opredjeljenja u predstojećem popisu stanovništva.

⁴⁸ Usp. *Đakovački gospodarski list*, (15.IV.1971.), Zapisnik 15. zajedničke sjednice Općinskih vijeća i Vijeća radne zajednice, 30.III.1971.

⁴⁹ Usp. *Đakovački list*, (9. XI.1971.), Okrugli stol na temu Ustavnih amandmana SR Hrvatske.

⁵⁰ Usp. *Glas Slavonije*, Osijek, (25.III.1971.); *Izveštaj o kontroli zakonitosti rada MH*, str. 292.

Rudolf Šverer te svi predstavnici lokalne vlasti. Prigodno predavanje o ulozi Zrinskoga i Frankopana u hrvatskoj povijesti održao je povjesničar prof. dr. Miroslav Brandt, zamjenik predsjednika Matice hrvatske.

Najvažniji događaj koji je organizirala središnjica Matice hrvatske iz Zagreba po svim gradovima gdje su postojali ogranci Matice hrvatske bila je 100. obljetnica rođenja Stjepana Radića. Središnja proslava bila je u Radićevu rodnom selu Trebarjevu Desnom. Komisija za hrvatsku povijest (na čelu joj je bio dr. Franjo Tuđman) pripremala je znanstveni skup o Stjepanu Radiću.⁵¹ U Đakovu je Akademija posvećena 100. obljetnici rođenja Stjepana Radića održana 12. VI. 1971. Predavanje o značaju i djelu Stjepana Radića u hrvatskoj političkoj povijesti održao je dr. Franjo Tuđman.⁵² Nakon predavanja održan je kulturni program u izvedbi Hrvatskog kulturnog društva *Bunjevačko kolo* iz Subotice. Na petoj po redu smotri folklora *Đakovački vezovi*, održanoj od 2. do 4. VII. 1971., đakovački ogranak Matice hrvatske organizirao je *Večer pjesnika i književnika Slavonije*.⁵³ Nastupali su hrvatski sveučilištarci iz Zagreba i Zavičajni klub studenata Đakovštine.

Od Osnivačke skupštine ogranka Matice hrvatske Đakovo postojala je tijesna suradnja sa Zavičajnim klubom studenata Đakovštine, koji je bio jedan od aktivnijih zavičajnih klubova studenata u Zagrebu. Ogranak Matice hrvatske iz Đakova i novčano je pomagao Zavičajni klub studenata.⁵⁴ Na Saboru Zavičajnog kluba studenata Đakovštine, održanom 13. XI. 1971., uz predstavnike Matice hrvatske Đakovo nazočili su i predstavnici političke vlasti i gospodarstva općine Đakovo te vodstvo Saveza studenata Zagreba i Hrvatske: Dražen Budiša, Ante Primorac, Ferdo Bušić, Stjepan Sučić i Ivan Zvonimir Čičak, student prorektor te predstavnici svih zavičajnih klubova u Zagrebu.⁵⁵

Studenti Đakovštine održali su nekoliko zborova u Đakovu; na jednom, održanom 4. VIII. 1971., podržali su sveučilišne profesore Marka Veselicu i Šimu Đodana, optužujući Vladimira Bakarića, a na drugom, održanom 28. XI. 1971., podržali su studentski štrajk. Na zboru je govorio predsjednik ogranka

---

⁵¹ Usp. HR-HDA, Fond Matice hrvatske, kutija 64, Zapisnici Odbora za hrvatsku kulturnu povijest.

⁵² Usp. *Izveštaj o zakonitosti rada MH*, str. 292.

⁵³ Usp. *Đakovački gospodarski list*, (1.VII. 1971.); *Đakovački gospodarski list*, (1.VII. 1971.); *Revija 2006.*, 40. *Đakovački vezovi*, dr. Z. BENAŠIĆ, *Đakovački vezovi i politika*.

⁵⁴ Usp. *Izveštaj o zakonitosti rada MH*, str. 295.

⁵⁵ Usp. *Đakovački list*, (25. XI. 1971.) Zavičajno društvo studenata Đakovštine.

Matice hrvatske Đakovo Milan Jurić, dajući podršku studentskim zahtjevima.⁵⁶ Zadnja manifestacija koju je organizirao đakovački ogranak Matice hrvatske bila je svečana Akademija povodom 100. obljetnice Rakovičke bune i smrti Eugena Kvaternika koja je održana 12. XI. 1971. u Domu kulture. O značaju Rakovičke bune i ulozi Eugena Kvaternika predavanje je održao Zvonimir Komarica, član Središnjeg odbora Matice hrvatske iz Zagreba.⁵⁷

Vrlo ambiciozan program poticanja gradnje Doma Matice hrvatske u Đakovu krenuo je s konkretnim akcijama. Prvi novčani prilog dala je Matica hrvatska iz Zagreba, u iznosu od 3.000 dinara.⁵⁸ Među prvim donatorima bili su članovi Upravnog odbora Matice hrvatske Đakovo i gosti Osnivačke skupštine iz Zagreba. Prvi pojedinačni prilog dao je prof. dr. Stjepan Babić. Projektanti, članovi Matice hrvatske iz Osijeka, obećali su, kao svoju donaciju, besplatno izraditi građevinski projekt budućeg doma. Odbor za izgradnju Doma Matice hrvatske u Đakovu upućuje dopis ispred ogranka MH Đakovo svim institucijama, ustanovama, radnim organizacijama i građanima, u kojem pozivaju na pomoć oko izgradnje doma i obznanjuju broj računa kod Službe društvenog knjigovodstva (SDK): 3364-346/1-372, na koji se može uplatiti donacija.⁵⁹

Odaziv građana, naročito naših radnika na radu u inozemstvu, bio je velik, jednako tako su se odazvale mnoge ustanove i radne organizacije. Najviše sredstava za izgradnju Doma Matice hrvatske prikupljeno je 30. XII. 1970. u dvorani PIK-a Đakovo kada su naši radnici zaposleni u Njemačkoj darovali 182 639 dinara.⁶⁰ Do kraja 1971. godine na računu je bilo prikupljeno oko 22 800 000 dinara. Nakon zabrane rada Matice hrvatske račun je bio blokiran. Deblokadu tih sredstava, na zamolbu Ivana Pavića i Ivana Vanića, upio je izvršiti tadašnji sekretar OK SKH Đakovo, tada član Predsjedništva *Đakovačkih vezova*, Đuro Matijaković, uz pomoć Josipa Vrhovca iz Zagreba, člana CK SKH. Prikupljeni novac za izgradnju Doma Matice hrvatske utrošen je za izgradnju pozornice i gledališta *Đakovačkih vezova* 1973. i 1974. godine.⁶¹

⁵⁶ Usp. *Izveštaj o kontroli zakonitosti rada MH*, str. 294-295.; *Đakovački gospodarski list*, (1.IX. 1971.), Protiv saopćenja Zavičajnog kluba studenata., OK SKH Đakovo i rukovodioci društveno-političkih organizacija općine Đakovo.

⁵⁷ Usp. *Đakovački list*, (25.XI. 1971.); *Izveštaj o kontroli zakonitosti rada MH*, str. 293.

⁵⁸ Usp. *Đakovački gospodarski list*, (17. XII. 1970.), *Večernji list*, (28. XII. 1970.), *Večernji list*, (27. I. 1971.)

⁵⁹ Usp. Državni arhiv u Osijeku, Fond HR-DAOS-1094: OK SKH Đakovo, Dopis MH Đakovo Općinskom komitetu SKH Đakovo od 12..III. 1971./ broj: 36/71.

⁶⁰ Usp. *Izveštaj o kontroli zakonitosti rada MH*, str. 207.

⁶¹ Usp. 30. *Đakovački vezovi. Jubilarna revija 1967.-1998.*, I. PAVIĆ, Zabilješke iz povijesti Đakovačkih vezova.

U mnogim aktivnostima đakovačkog ogranka prednjačio je njegov predsjednik Milan Jurić. Održavao je gotovo svakodnevnu komunikaciju sa središnjicom, bio je član Glavnog odbora Matice hrvatske i član Komisije za veze s ograncima u Zagrebu,⁶² govorio na 14 osnivačkih skupština ogranaka Matice hrvatske diljem Hrvatske. Često su na osnivačke skupštine išli i drugi članovi Ogranka pa i drugih slavonskih ogranaka. Karakterističan je takozvani *slučaj Podravska Slatina*, koji je u beogradskom tisku dobio obilježja velikog nacionalističkog ekscesa.⁶³ Imao je prepisku s ograncima MH i hrvatskim društvima u Austriji, Švedskoj, SAD-u, SR Njemačkoj, Francuskoj i Švicarskoj. Zajedno sa sekretarom OK SKH Đakovo Brankom Špeharom i njegovim zamjenikom Dragutinom Jurićem putuje u SR Njemačku gdje se susreću s našim sunarodnjacima. Kasnije, poslije 21. sjednice CK SKJ u Karađorđevu i sloma Hrvatskog proljeća, to će biti središnje mjesto u optužnici protiv Milana Jurića za kontrarevolucionarno djelovanje.⁶⁴ Poticao je i koordinirao svim aktivnostima Ogranka u Đakovu i Đakovštini.

U jednom razgovoru za novine, na pitanje novinara što je bilo presudno da se zauzeo oko osnivanja ogranaka MH u Đakovu, Milan Jurić odgovara: *Živeći kao intelektualci u pokrajini i njenoj učmalosti, osluškujući s jedne strane nova društvena kretanja, a s druge strane poznavajući zapuštenost okoline, ne samo u gospodarskom smislu, nego posebno u kulturnom, bilo je presudno da pokušamo angažirati intelektualne snage koje će u Matici početi rad na promicanju i unapređenju nacionalne kulture. Baš se toj nacionalnoj kulturi u prošlosti nije posvećivala potrebna pažnja.*⁶⁵ Osobitu pažnju posvećivao je mladima, svjestan da mladi imaju više odvažnosti i smjelosti i u njima je vidio garanciju da će Hrvatska ostvariti afirmaciju svoje nacionalne suverenosti. S koliko je žara, entuzijazma i pozitivne rodoljubne energije sudjelovao u tadašnjim zbivanjima

---

⁶² Usp. HR-HDA 1567,-Fond Matice hrvatske, kutija 91., Korespodencija s ograncima.

⁶³ Usp. S. DABČEVIĆ-KUČAR, '71: hrvatski snovi istvarnost, str. 701. Za ilustraciju kako su se montirale političke afere i tko ih je potencirao uzima se primjer iz Podravske Slatine.; *Đakovački list*, (31. V. 1971.), O sudjelovanju članova Matice hrvatske iz Đakova u navedenom događaju, Priopćenje OK SKH Đakovo.

⁶⁴ Usp. *Optužnica protiv Milana Jurića*, Okružno javno tužilaštvo Osijek, broj: KT-1175/73., Privatni arhiv Zvonimira Jurić, sina pok. Milana Jurić; predsjednik ogranaka MH Đakovo Milan Jurić vodio je iscrpan dnevnik o zbivanjima za vrijeme Hrvatskog proljeća u Đakovu, a posebno o djelatnosti Matice hrvatske u Đakovu. U premetačini stana dnevnik i ostala dokumentacija i korespodencija mu je oduzeta i nikada nije vraćena. Dosta podataka o MH u Đakovu u Izvještaju o kontroli zakonitosti rada Matice hrvatske RSUP-a uzeto je iz dnevnika Milana Jurića.

⁶⁵ *Večernji list*, (19.I.1971.), S. RECHNER, Preporod kulture.

i koliko je vjerovao u stvarne promjene vidi se iz pisma upućenog Uredništvu učeničkog lista Srednjoškolskog centra *Novi put*.

U mladima Milan Jurić otkriva ono što priželjkuje da krasi njegove vršnjake, a što tako nedostaje malo, provincijskoj sredini:

Dragi mladi prijatelji,

Tako se radi. Razbijte snagom svoga uma tu prokletu monotoniju, tu učmalost i začahurenost, tu indolenciju oko sebe i nastavite smjelo, ponosno, iskreno i otvoreno dalje – naprijed. Ne plašite se kritike pa makar bila ne znam kako negativna ili tendenciozna, jer vi radite, a rad je najveće mjerilo vrijednosti čovjeka, prihvatite kritiku sa kritičkom ocjenom, ali upornost i otvorenost neka bude vaš aksiom.

Njegujte svoj hrvatski jezik i lijepu našu književnost. Propagirajte po-djednako i poeziju i prozu, ali ne zaboravite našu povijest i njene veličine, jer ona je dobar putokaz naše budućnosti.⁶⁶

Milan Jurić uspostavio je suradnju i s Hrvatskim kulturnim društvom »Bunjevačko kolo« iz Subotice, organizirao je njihov nastup u Đakovu, s ciljem zbližavanja istog naroda.⁶⁷ Đakovački ogranak Matice hrvatske osnovao je u prva tri mjeseca 1971. godine povjereništva Matice hrvatske u Gorjanima, Tomašancima i Viškocima.

4. Zabrana rada Matice hrvatske Đakovo

Nakon 21. sjednice CK SKJ, održane 1. i 2. prosinca 1971. u Karađordevu i 23. sjednice CK SKH, Matica hrvatska proglašena je glavnim nositeljem kontrarevolucije i neprijateljske djelatnosti. Po poznatom scenariju uslijedila je medijska osuda dijela vodstva Saveza komunista Hrvatske, na čelu sa Savkom Dabčević Kučar, Mikom Tripalom, Perom Pirkerom i drugima, a odmah su uslijedila hapšenja studentskih vođa Dražena Budiše, Ivana Zvonimira Čička, Ante Paradžika, Gorana Dodika, Ferde Bušića i mnogih drugih studenata. Vodeći ljudi Matice hrvatske uhićeni su 11. siječnja 1972. godine, bili su to: dr. Marko Veselica, dr. Šime Đodan, dr. Franjo Tuđman, dr. Hrvoje Šošić, sveuč.

⁶⁶ *Izvyještaj o kontroli zakonitosti rada MH*, str. 294.

⁶⁷ *Usp. ondje*, str. 294.

prof. Vlatko Pavletić, prof. Vlado Gotovac, Jozo Ivičević, Zvonimir Komarica, Ante Glibota i Ante Bačić.⁶⁸

Općinski komitet SKH Đakovo, na sjednici održanoj 21. prosinca 1971., u nazočnosti drugova iz CK SKH Marka Bezera, Drage Kovačevića i Mirka Lackovića, nakon *sveobuhvatne, šesnaestosatne rasprave o političkom stanju u općini Đakovo i u Savezu komunista u svjetlu realizacije uvodne i završne riječi druga Tita nakon 21. sjednice Predsjedništva SKJ i 23. sjednice CK SKH, jednoglasno je usvojilo slijedeće zaključke.*⁶⁹ Središnje mjesto u zaključcima pripalo je osudi *subverzivne i neprijateljske* djelatnosti Matice hrvatske u Đakovu i Zavičajnog kluba studenata Đakovštine. Najoštriji u svojoj diskusiji bio je drug Mirko Lacković-Brzi, član CK SKH, pitajući: *zašto je općina Đakovo i njezino rukovodstvo bilo među ekstremistima i zašto je baš iz Đakova krenula eskalacija Matice hrvatske po Slavoniji. Danas je činjenično utvrđeno da se u Hrvatskoj pripremala kontrarevolucija i da je na čelu toga stajala Središnjica Matice hrvatske iz Zagreba....Danas možemo nabrojati nekoliko činjenica zbog kojih je Đakovo među 4-5 općina u Slavoniji gdje su kontrarevolucija i nacionalizam uzeli širokog maha. Pored Matice hrvatske i njezinog predsjednika tu su »Đakovački vezovi«, zapljuskivanje nacionalizma po školama, među studentima, intervencija komiteta u odnosu na Bakarićev intervju na televiziji, zapljuskivanje nacionalizma u radnim kolektivima, a izrazit primjer za to je PIK Đakovo.*⁷⁰ Na istoj sjednici raspušten je Općinski komitet SKH u Đakovu i izabran novi. Za sekretara je izabran Đuro Matijaković, a za njegovog zamjenika Radivoj Uzelac.⁷¹

Iz Saveza komunista isključeni su Dragutin Jurić, Ivan Tomičić, Antun Vrtarić, Križan Mikulić, Marinko Zirdum, Nikola Tomičić, Ante Poljičak, Dragan Rogoz, Petar Barišić, Ivan Buljan, Eugen Predrjevac, Mirko Predrjevac, Mirko Drenjanac i drugi. Svi navedeni su degradirani na radnim mjestima, a Ivan Tomičić je dobio otkaz u PIK-u Đakovo. Ostavke na partijske i druge funkcije morali su podnijeti Branko Špehar, Mišo Ratkovčić, Rudolf Šimić i drugi.

⁶⁸ Usp. V. PAVLETIĆ (prir.), *Nepoznata istina o crnom danu za hrvatske domoljube 11. siječnja 1972. , o udaru na Maticu hrvatsku i Hrvatsko proljeće, o Hrvatskoj danas*, Antun Gustav Matoš – Udruga »11. siječnja 1972«, Samobor, 2002.; S.DABČEVIĆ-KUČAR, '71: *hrvatski snovi i stvarnost*, IX, Crna je noć pred nama-Karadordevo, 9.3. Bleiburg Hrvatskog proljeća; 2. Denuncijacije. Hajke. Hapšenja. (Popis imena isključenih iz SKH.) Po priznanju autorice, podaci su nepotpuni.

⁶⁹ *Đakovački list*, (30. XII.1971.), Zaključci 38. sjednice Općinskog komiteta SKH Đakovo.

⁷⁰ *Đakovački list*, (5.I.1972.), Nismo politički procijenili opasnost od nacionalizma.

⁷¹ Usp. *ondje*, Članovi novog Općinskog komiteta.

Njihova politička kazna bila je slična kao i Savke Dabčević Kučar, Mike Tripala i drugih partijskih lidera; prisiljeni su bili dati ostavke i pokajnički priznati pred drugovima svoje pogreške.⁷²

Na zatvorske kazne osuđeni su Nikola Tomičić, predsjednik Povjerenstva Matice hrvatske u Tomašancima i Mato Ćurić, učitelj u Drenju i Bračevcima. Obojica su emigrirali u inozemstvo, isto je učinio Antun Balabanić iz Potnjana, jedan od aktivnijih studenata u Zavičajnom klubu studenata Đakovštine.⁷³ Protiv predsjednika Ogranka Milana Jurića podignuta je optužnica i vođen višegodišnji krivični postupak, ali do presude nije došlo.⁷⁴

Sukladno Zaključcima OK SKH Đakovo, Predsjedništvo Općinske konferencije SSRNH-a Đakovo na sjednici održanoj 27. prosinca 1971. donosi svoje zaključke kojima traži od *preostalog dijela Upravnog odbora Matice hrvatske Đakovo*⁷⁵ da sam donese odluku o svojem samoukidanju, što je *preostali dio Upravnog odbora* i učinio 8. siječnja 1972. na 12. sjednici *preostalog dijela Upravnog odbora*. Zbog orvelovskog diskursa i tipičnog boljševičkog scenarija, donosimo zaključak o samoukidanju Matice hrvatske u Đakovu u cijelosti: *S obzirom da su u smislu zaključaka 21. sjednice Predsjedništva SKJ i 23. sjednice CK SKH svi članovi Saveza komunista i funkcioneri SSRNH podnijeli ostavke u Matici hrvatskoj i Upravnog odbora ovog Ogranka, preostali dio članova Upravnog odbora prihvaćajući također bezrezervno zaključke najviših organa SKJ i SKH, donio je odluku da Matica hrvatska u Đakovu današnjim danom prestaje s bilo kakvim radom ili aktivnošću.*⁷⁶

Zaključak

Zbivanja u Hrvatskoj u razdoblju od 1967. do 1972. bila su pokušaj konačnog rješenja *hrvatskog pitanja* unutar jugoslavenske federacije. Složenost društvenih procesa i političkih previranja predvođenih tadašnjom hrvatskom

⁷² Usp. *ondje*, Nismo politički procijenili opasnost od nacionalizma.

⁷³ Usp. DAOS, Fond HR-DAOS: OK SKH Đakovo, Dokument SKH-OK Đakovo, Strogo povjerljivo! Broj: 01-14-75, Spisak lica evidentiranih kao potencijalni politički kriminalci na Općini Đakovo.

⁷⁴ Usp. Okružno javno tužilaštvo Osijek, KT-1175/73., *Optužnica protiv Jurić Milana*, Privatna arhiva Zvonimira Jurića, sina pok. Milana Jurića., preslika u posjedu autora.

⁷⁵ Dokument OK SSRN Đakovo, Broj: 2/1972. od 6. siječnja 1972., Privatna arhiva Zvonimira Jurića, preslika u posjedu autora.

⁷⁶ *Dokument*, Matica hrvatska Đakovo, Dne, 8. siječnja 1972. Broj: 1./72.. Privatna arhiva Zvonimira Jurića, preslika u posjedu autora.

političkom, znanstvenom, kulturnom, gospodarskom i studentskom elitom, dala su zbivanjima sva obilježja nacionalnog preporodnog pokreta. Uloga Matice hrvatske u tim zbivanjima bila je najznačajnija. Po opsežnosti djelovanja, sadržaju postavljenih pitanja i rješenja koja je Matica nudila, bila je stvarna i konkretna oporba vladajućem totalitarnom režimu.

Ne ulazeći u analizu uzroka sloma hrvatskog nacionalnog pokreta naša pažnja bila je okrenuta refleksiji tih zbivanja u lokalnoj sredini kao što je Đakovo i Đakovština. Teza o ulozi Matice hrvatske kao vodećoj snazi hrvatskog nacionalnog pokreta za vrijeme Hrvatskog proljeća dolazi do punog izražaja kada promatramo zbivanja na razini lokalnih hrvatskih sredina. Iako su gotove sve društveno-političke organizacije aktivno sudjelovale u društvenim previranjima, osobito nakon X. sjednice CK SKH, nema dvojbe da je središte i izvoriste svih proljećarskih zbivanja u Đakovu bila Matica hrvatska. Nikad prije, a ni poslije, nije bilo toliko kulturnih, znanstvenih i političkih skupova, tribina i nacionalnih manifestacija kao što ih je bilo 1971. godine. Silna nacionalna energija rijetko gdje je tako snažno zahvatila sve dijelove nacionalnog društvenog bića kao što je to bilo u Slavoniji.

Savka Dabčević Kučar u svojoj opsežnoj knjizi o hrvatskim snovima i stvarnosti izrijekom kaže da je Slavonija bila čvrsto uporište reformskih komunista.⁷⁷ S druge strane, Matica hrvatska je 1971. najviše svojih ogranaka osnovala u Slavoniji, a prvi u Đakovu, iz kojega se širio plimni val rodoljublja i nacionalne energije. Možda zbog mentaliteta, zbog ponižavajućeg političkog statusa i nacionalne podčinjenosti i činjenice da su gospodarski zaostajali za ostalim hrvatskim sredinama, društvena i politička zbivanja Hrvatskog proljeća, djelovala su na građane Đakova i Đakovštine kao buđenje iz višegodišnjeg sna.

Iz arhiva koji su nam bili dostupni i dokumenata iz drugih izvora te svjedočenja suvremenika možemo zaključiti da je to bilo vrijeme pozitivne narodne energije, snažnog domoljublja, silne želje za afirmacijom nacionalnog identiteta i nacionalne ravnopravnosti i suverenosti. Premda brutalno prekinuta, nasilno zabranjena, godinama sputavana, ta akumulirana nacionalna energija razbuktat će se početkom devedesetih godina i bit će temelj na kojemu će nastati slobodna i suverena hrvatska država.

---

⁷⁷Usp. S. DABČEVIĆ-KUČAR, '71: hrvatski snovi i stvarnost, str. 1000.

Izvori

- Hrvatski državni arhiv (HDA), HR-HDA-1567 Fond Matice hrvatske
- Državni arhiv u Osijeku (DAOS), HR-DAOS-1094: Fond OK SKH Đakovo
- Arhiv Grada Đakova, Zapisnici sjednica vijeća Skupštine općine Đakovo
- KORENČIĆ, Mirko, *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1875-1971.*, Zagreb, 1979.
- *Savezni zavod za statistiku, Popis stanovništva i stanova 1971.* - aktivno stanovništvo prema delatnostima, knjiga X., Beograd, 1974.
- *Statistički godišnjak SR Hrvatske*, Zagreb, 1972.

Novine i časopisi

- *Brodski list*, Slavonski Brod, 1970.-1971.
- *Đakovački gospodarski list*, 1970.-1971.
- *Đakovački list*, 1971.-1972.
- *Glas Slavonije*, 1971.-1972.
- *Glas Slavonije, Slavonija i Baranja '71*, Osijek, 7. prosinca 2001.
- *Večernji list*, Zagreb, 1970.-1971.
- *Vjesnik*, Zagreb, 1971.
- *Erasmus*, Zagreb, 1996.
- *Đakovački vezovi, Revija*, 1986., 2006.
- *Zbornik HAZU*, 25. obljetnica boljševičkog udara i sjećanje na Hrvatsko proljeće, urednici: Slobodan Kaštela, Božidar Novak, Vladimir Veselica, Zagreb, 1997.
- *Smotra-Rundschau*, Zagreb, 5-6, 1997.
- *Politički zatvorenik*, Zagreb, 2002.

Literatura

- BILANDŽIĆ, Dušan, *Hrvatska moderna povijest*, Golden Marketing, Zagreb, 1999.
- BRANDT, Miroslav, *Život sa suvremenicima*, Naklada Pavičić, Zagreb, 1996.
- DABČEVIĆ-KUČAR, Savka, *'71: hrvatski snovi i stvarnost*, Interpublic, Zagreb, 1997.
- *Deklaracija hrvatskog književnog jezika*, Matica hrvatska, Zagreb, 1991.
- KASTRATOVIĆ, Drago, *Proljeće moderne Hrvatske*, Naklada Pavičić, Zagreb, 2002.
- *Ljudi iz 1971. Prekinuta šutnja*, Zagreb, Vjesnik, 1990.
- *Izveštaj o kontroli zakonitosti rada Matice hrvatske*, RSUP, Zagreb, 1972., Matica hrvatska, Zagreb, 2002.
- *Izveštaj o stanju u Savezu komunista Hrvatske u odnosu na prodor nacionalizma u njegove redove*, Zagreb, Centralni komitet SK Hrvatske, svibanj, 1972., Dom i svijet, Zagreb, 2003.
- PAVLETIĆ, Vlatko (prior.), *Nepoznata istina o crnom danu za hrvatske domoljube II. siječnja 1972., o udaru na Maticu hrvatsku i Hrvatsko proljeće, o Hrvatskoj danas*, A.G. Matoš- Udruga 11. siječanj 1972., Samobor, 2002.
- PERIĆ, Ivan, *Suvremeni hrvatski nacionalizam*, August Cesarec, Zagreb, 1976.
- PERIĆ, Ivan, *Ideje »masovnog pokreta« u Hrvatskoj*, Narodno sveučilište grada Zagreba i Centar za aktualni politički studij, Zagreb, 1974.
- ŠOŠIĆ, Hrvoje, *Slom hrvatskog komunističkog proljeća*, Školske novine, Zagreb, 1997.
- TRIPALO, Miko, *Hrvatsko proljeće*, Globus, Zagreb, 1990.

**THE ACTIVITIES OF THE CENTRAL CROATIAN
CULTURAL AND PUBLISHING SOCIETY IN THE
TOWN AND THE REGION OF ĐAKOVO AT THE
TIME OF THE »CROATIAN SPRING« IN 1971**

Branimir Šutalo

*Institute of Social Sciences Ivo Pilar,
Zagreb, Croatia*

Summary

The theme of this article is the socio-political life in Đakovo and the region of Đakovo in the time of the »Croatian Spring« (1970-1971). A particular emphasis was put on the activities of the Central Croatian Cultural and Publishing Society (CCCPS) in Đakovo and in the whole region at the mentioned time. The article presents the activities of the CCCPS branch in Đakovo from its foundation in December, 1970 to its »self-abolishment« in December, 1981. The presentation of the mentioned activities brings us to the people and events that gave an important contribution to the life of both the town and region of Đakovo in the time of the »Croatian Spring«. In the introduction to the article the author presents the events preceding the »Croatian Spring«. Besides the description of the circumstances in Croatia and Yugoslavia, the introduction provides the analysis of the economic conditions of the town and the region of Đakovo in the period preceding the »Croatian Spring«.

Key words: *Central Croatian Cultural and Publishing Society – branch office in Đakovo, Croatian Spring, Communist Party, Đakovo, history, culture.*